KOMMUNIKATIV KOMPETENTLIK- BO‘LAJAK PEDAGOG IJTIMOIY VA KASBIY FAOLIYATI ASOSIDIR

Axmedov Akmal Yusufovich
Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi
E-mail:akmal0086ahmedov@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada ijtimoiy pedagog faoliyatida kommunikativ kompetentlikning muhim omil ekanligi yuzasidan tushunchalar beriladi, uning kasbiy faoliyati yuzasidan turli toifadagi shaxslar bilan ishlashdagi muhim ahamiyatini asoslaydi hamda rivojlantirish yo‘llari ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Ijtimoiy pedagog, kommunikativ kompetentlik, kasbiy faoliyat, rivojlanish, ahamiyat, muloqot, empatiya, ishonch, samaradorlik, ijtimoiy ta'sir.

Аннотация: В статье рассматривается важность коммуникативной компетентности в деятельности социального педагога. Обосновывается её значимость в работе с различными категориями людей и подчеркиваются пути её развития.

Ключевые слова: Социальный педагог, коммуникативная компетентность, профессиональная деятельность, развитие, значимость, общение, эмпатия, доверие, эффективность, социальное воздействие.

Annotation: The article discusses the importance of communicative competence in the work of a social pedagogue, highlighting its significance in interacting with various individuals in their professional activities. It also emphasizes ways to develop this competence.

Keywords: Social pedagogue, communicative competence, professional activity, development, importance, communication, empathy, trust, effectiveness, social impact.

KIRISH:

Hozirgi kunda oliy ta'lim muassasalari oldida ishlab chiqarish, boshqaruv va madaniyatning barcha sohalarida yuqori darajada faoliyat ko‘rsata oladigan yangi avlod mutaxassislarini tayyorlash vazifasi turibdi. O‘zbekiston ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida va jahon ta’lim makoniga integratsiya qilish maqsadida, zamonaviy mutaxassislardan nafaqat o‘zlarining tor ilmiy yo‘nalishlarida, balki keng ko‘lamdagi ta’lim texnologiyalarini puxta egallash, ularni o‘quv jarayonida samarali qo‘llay olish va mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘lish talab etiladi. Shu sababli, ijtimoiy-pedagogik tayyorgarlik sifatini oshirish masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu mutaxassislar ko‘p qirrali ijtimoiy amaliyotni amalga oshiradigan, oila, mehnat, kundalik hayot va dam olish sohalarida, turli yosh guruhlari bilan ishlashda maxsus bilimlarga ega bo‘lishlari zarur. Ijtimoiy amaliyot quyidagi asosiy yo‘nalishlarda amalga oshiriladi: ijtimoiy

ISSN 3030-3907

tarbiya, ta'lim, sog‘liqni saqlash va reabilitatsiya, ijtimoiy ishlar, xavfsizlik, huquqlarni himoya qilish, qaramliklarning oldini olish (masalan, alkogolizm, narkomaniya, qimorbozlik). Ushbu sohalarning barchasi samarali ijtimoiy-pedagogik faoliyatni talab qiladi, bu esa mutaxassisning kommunikativ kompetentligi shakllanganligi bilan belgilanadi. Yaxshi til bilimi, muloqot vositasi sifatida, nafaqat oliy ta'limda muvaffaqiyatli o‘qish, balki ijodkor, ijtimoiy yo‘naltirilgan, harakatchan shaxsni shakllantirish uchun ham zarur bo‘lib, turli kundalik, ishbilarmonlik va kasbiy muloqot vaziyatlarida o‘zini ishonchli his qilish imkonini beradi.

Kommunikativ kompetentlik pedagogning o‘z kasbiy funksiyalarini yuqori darajada amalga oshirishi va jamiyatning ijtimoiy kutilmalarini ro‘yobga chiqarishi uchun asosiy shart bo‘lib, mutaxassisning ijtimoiy-kasbiy mavqeining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir.

Kompetentlik ilmiy kategoriya sifatida kasbiy ta’limida XX asr oxirida maxsus, har tomonlama tadqiqot mavzusiga aylanadi. Tadqiqotchilar kasbiy kompetentlikni mutaxassis shaxsining integrativ xususiyati deb tushunadilar, ya’ni u bilimlar, ko‘nikmalar va malakalar majmuasini, mehnat samaradorligini, vazifani bajarish tajribasini, mutaxassis shaxsining kasbiy jihatdan muhim sifatlarining kompleksini, mehnat faoliyatiga nazariy va amaliy tayyorgarlikning birligini anglatadi.

Kommunikativ kompetentlik - bu boshqa odamlar bilan zarur aloqalarni o‘rnatish va qo‘llab-quvvatlash qobiliyatidir. Samarali muloqot o‘zaro tushunishni, vaziyat va muloqot mavzusini chuqur anglashni ta’minlaydi. Bu muammolarni hal qilishga yordam beradi, maqsadlarga optimal resurslar sarfi bilan erishishni ta’minlaydi.

Pedagogning ijtimoiy va kasbiy faoliyatida kommunikativ kompetentlikning roli alohida ahamiyatga ega. Bu uning kasbiy faoliyatining samaradorligini ta’minlaydi - ijtimoiy-pedagogik o‘zaro ta’sirni ijtimoiy xizmatlar tizimida amalga oshirishda, uning mikromuhitini diagnostika qilish va aniqlashda, pedagogik nizolarni hal qilish texnologiyasida, ijtimoiy profilaktika, korreksiya, reabilitatsiya, maktab yoshidagi yoshlar uchun klub va dam olish faoliyatini tashkil etishda.

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy pedagogika insonlarning zaif qatlamlari, ayniqsa, bolalar, yoshlar va qiyin hayotiy vaziyatga tushgan shaxslarning farovonligini ta’minlashda muhim strategik o‘rin tutadi. Ijtimoiy pedagogning kasbiy faoliyati nafaqat bilim va ko‘nikmalarga, balki bevosita uning kommunikativ kompetentligiga bog‘liq bo‘lgan samaradorlik darajasiga ham tayanadi. Kommunikativ kompetentlik faqatgina mijozlar bilan muloqotda emas, balki hamkasblar, jamoatchilik va turli tashkilotlar bilan hamkorlikda ham hal

ISSN 3030-3907

qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu kompetentlik ijtimoiy pedagogga mijozlar bilan ishonchli va hurmatga asoslangan munosabatlar o‘rnatish, ularning muammolarini chuqur tushunish, ijtimoiy-psixologik holatini aniqlash va samarali yordam ko‘rsatish imkoniyatini yaratadi. Shunday ekan, pedagoglar uchun kommunikativ kompetentlikni doimiy ravishda rivojlantirish nafaqat kasbiy zarurat, balki insonparvarlik burchidir. Maqola pedagog kasbiy faoliyatida kommunikativ kompetentlikning o‘rnini, uning tarkibiy qismlarini va rivojlantirishning muhim yo‘nalishlarini ochib berishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kommunikativ kompetentlik deganda, vazifalardan kelib chiqadigan va ular tomonidan belgilangan boshqa odamlar bilan zarur aloqalarni o‘rnatish va qo‘llab-quvvatlash qobiliyati tushuniladi. Bu insonning muloqotni ko‘p darajali jarayon sifatida egallash darajasini belgilaydi. V.A.Kann-Kalik kommunikativ kompetentlikni pedagogning kasbiy-shaxsiy sifati sifatida ko‘rib chiqadi va pedagogik kommunikatsiyani amalga oshirish qobiliyatlari, kommunikativ ko‘nikma va malakalar, shaxsning kommunikativ yo‘nalishi va boshqa ko‘plab komponentlarni ajratib ko‘rsatadi.

Bo‘lajak pedagogning kommunikativ kompetentligi — bu turli muloqot vaziyatlarida yo‘naltirilganlik bo‘lib, u shaxsning bilimlari va hissiy tajribasiga asoslanadi; bu atrofdagilar bilan samarali muloqot qilish qobiliyati, o‘zini va boshqalarni tushunish orqali turli toifadagi aholiga tegishli aloqalarni o‘rnatish va qo‘llab-quvvatlash qobiliyatidir. Bu doimiy ravishda ruhiy holatlar, shaxslararo munosabatlar va ijtimoiy muhit sharoitlarining o‘zgarib turishini anglash orqali amalga oshiriladi.

“Ensiklopedik lug‘at”da “kompetentlik” ma’lum bir sohadagi bilim va tajriba deb ta’riflanadi. Katta izohli psixologik lug‘at bu tushunchani “biror vazifani bajarish yoki biror ishni amalga oshirish qobiliyati” deb belgilaydi. E.S.Shilova esa bu kategoriyani “bilim, tajriba va qadriyatlarga asoslangan qobiliyat; bilimning malakaga aylanishi va amalda mustahkamlanishi” deb ta'riflaydi [2,2].

“Kompetentsiya” va “kompetentlik” tushunchalari tizimli va ko‘p komponentli. “Kompetentsiya” va “kompetentlik” insonning boshqa hayot faoliyati turlarida ham keng qo‘llanilib, uning kasbiy faoliyatining yuqori sifatini anglatadi. Pedagogika ham ushbu tushunchalarga shu ma'noni beradi, ya'ni oliy o‘quv yurtlari mutaxassislarini tayyorlash sifatini tavsiflash uchun. Mutaxassisning kompetentligini umumiy ko‘rinishda kasbiy bilimlar, kasbiy ko‘nikmalar va shaxsning kasbiy sifatlari kabi komponentlarni o‘z ichiga olgan kompleks sifatida tasvirlash mumkin. Kommunikativ kompetentlik muammosi turli fanlarda muhim

ISSN 3030-3907

o‘rin egallaydi. Ko‘plab nazariy va amaliy tadqiqotlarda muloqot motivatsiyasini o‘rganish A.A. Ershov, V.S.Magun, G.Myurrey, Yu.M. Orlov, I.P.Shkuratova, shaxslararo muloqot kontekstlari L.I. Antsiferova, L.F. Burlachuk, V.N. Grishina, A.I. Dontsov, U.Tomas, Yu.M. Jukov, E.Yu. Korjova, F.Znanevskiy,M.Sherif, shaxslararo o‘zaro ta’sir qoidalari va normalari A. Argayl, J.Byuvin, M.I. Bobneva, P.Vatslavik, J.A.Grexem, D.Jekson, shaxsning kommunikativ yo‘nalishi V.V. Boyko, S.L. Brachchenko, Yu.A.Makarov, kommunikativ munosabat M. A. Dzheralievskaya, E.V.Zaika, A.N.Ivashov, shaxsning kommunikativ sifatlari A.V.Batarchev, V.A.Kan-Kalik, A.A.Leontev, I.V.Yakovleva, ijtimoiy-psixologik va kommunikativ kompetentlik darajasi va uning komponentlari A.A. Bodalev, A.I. Dontsov, Yu.M. Jukov, Yu.N. Emelyanov, L.A. Petrovska, V.N. Kunitsina, N.V. Kazarinova, J.Raven, D.Shon kabi olimlarning tadqiqot ishlarida o‘rganilgan. Ijtimoiy pedagogika va kommunikatsiya sohalaridagi adabiyotlar kommunikativ kompetentlikni kasbiy faoliyat muvaffaqiyatining asosi sifatida e'tirof etadi. Taniqli olimlar, jumladan, Yurgen Habermas kommunikativ harakat nazariyasida muloqotning jamiyat va shaxs rivojidagi rolini ta’kidlaydi. Karl Rogersning insonparvarlik psixologiyasi empatiya, samimiyat va faol tinglash kabi kommunikativ ko‘nikmalarning mijozga yo‘naltirilgan yordamda qanchalik muhim ekanligini ko‘rsatadi. Lev Vygotskiyning sotsiokultural nazariyasi esa muloqotning bilish jarayonlari va ijtimoiy rivojlanishdagi hal qiluvchi ta'sirini ochib beradi. Bu nazariyalar ijtimoiy pedagoglar uchun kommunikativ kompetentlikning nafaqat amaliy, balki nazariy asosini ham mustahkamlaydi, ularning kasbiy mahoratini oshirishda yo‘naltiruvchi vazifani bajaradi.

Ushbu maqola nazariy-metodologik tadqiqot bo‘lib, mavzu bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlili, tizimlashtirish va nazariy umumlashtirish metodlariga asoslangan. Ijtimoiy pedagogika, kommunikatsiya nazariyasi, psixologiya va sotsiologiya sohalaridagi turli manbalar, jumladan, ilmiy maqolalar, monografiyalar, darsliklar va me’yoriy hujjatlar o‘rganilib, ijtimoiy pedagogik faoliyatda kommunikativ kompetentlikning o‘rni, tarkibiy qismlari va rivojlantirish yo‘llari aniqlangan. Shuningdek, ijtimoiy pedagogika sohasidagi mutaxassislarning amaliy tajribalari va ilmiy-metodik qarashlari umumlashtirilgan. Maqolada kommunikativ kompetentlikning nazariy va amaliy jihatlari, uning ijtimoiy pedagogik faoliyatga ta'siri hamda kasbiy rivojlanishdagi ahamiyati ko‘rib chiqilgan.

NATIJA VA MUHOKAMA

ISSN 3030-3907

Bo‘lajak pedagogning kommunikativ kompetentligi kasbiy tayyorgarlikning muhim tarkibiy qismidir. Kommunikativ kompetentlik ta'lim, tarbiya, pedagogik vazifalarni hal etish jarayonida shakllanadi va muloqot hamda faoliyat jarayonida shaxsni anglash va amalga oshirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Ijtimoiy pedagogning kommunikativ kompetentligi — bu turli muloqot vaziyatlarida yo‘naltirilganlik bo‘lib, u shaxsning bilimlari va hissiy tajribasiga asoslanadi; bu atrofdagilar bilan samarali muloqot qilish qobiliyati, turli toifadagi aholiga tegishli aloqalarni o‘rnatish va qo‘llab-quvvatlash qobiliyatidir. Bu doimiy ravishda ruhiy holatlar, shaxslararo munosabatlar va ijtimoiy muhit sharoitlarining o‘zgarib turishini anglash orqali amalga oshiriladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, pedagogning ijtimoiy va kasbiy faoliyatida kommunikativ kompetentlik nafaqat muhim, balki hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan asosiy omildir. Kommunikativ kompetentlikni muntazam ravishda rivojlantirish pedagogning kasbiy muvaffaqiyatini kafolatlaydi, mijozlarga sifatli va samarali yordam ko‘rsatish imkoniyatini oshiradi. Har bir ijtimoiy pedagog o‘zining kommunikativ ko‘nikmalarini doimiy takomillashtirishga intilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI /REFERENCES

1. Кузнецова, Елена Витальевна. Формирование коммуникативной компетентности будущего социального педагога./ Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата педагогических наук -Йошкар-Ола-2010.-ст-11
2. В.И. Вашнёва. Формирование коммуникавной компетентности студентов в процессе подготовки социальных педагогов/ Вашнёва В.И , ст-4
3. Петровская, Л.А. Компетентность в общении / Л.А. Петровская. - М.: Просвещение, 1989. - 216 с.
4. A.Y.Axmedov.Bo‘lajak psixologlarda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish muammosini o‘rganishning nazariy asoslari. Galaxy international interdisciplinary research journal (Giirj) (2023)
5. Yusufovich, A. A. (2022). Developing the communicative competence of future teachers is an effective measurement for self-organization. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(1), 302-304.

ISSN 3030-3907